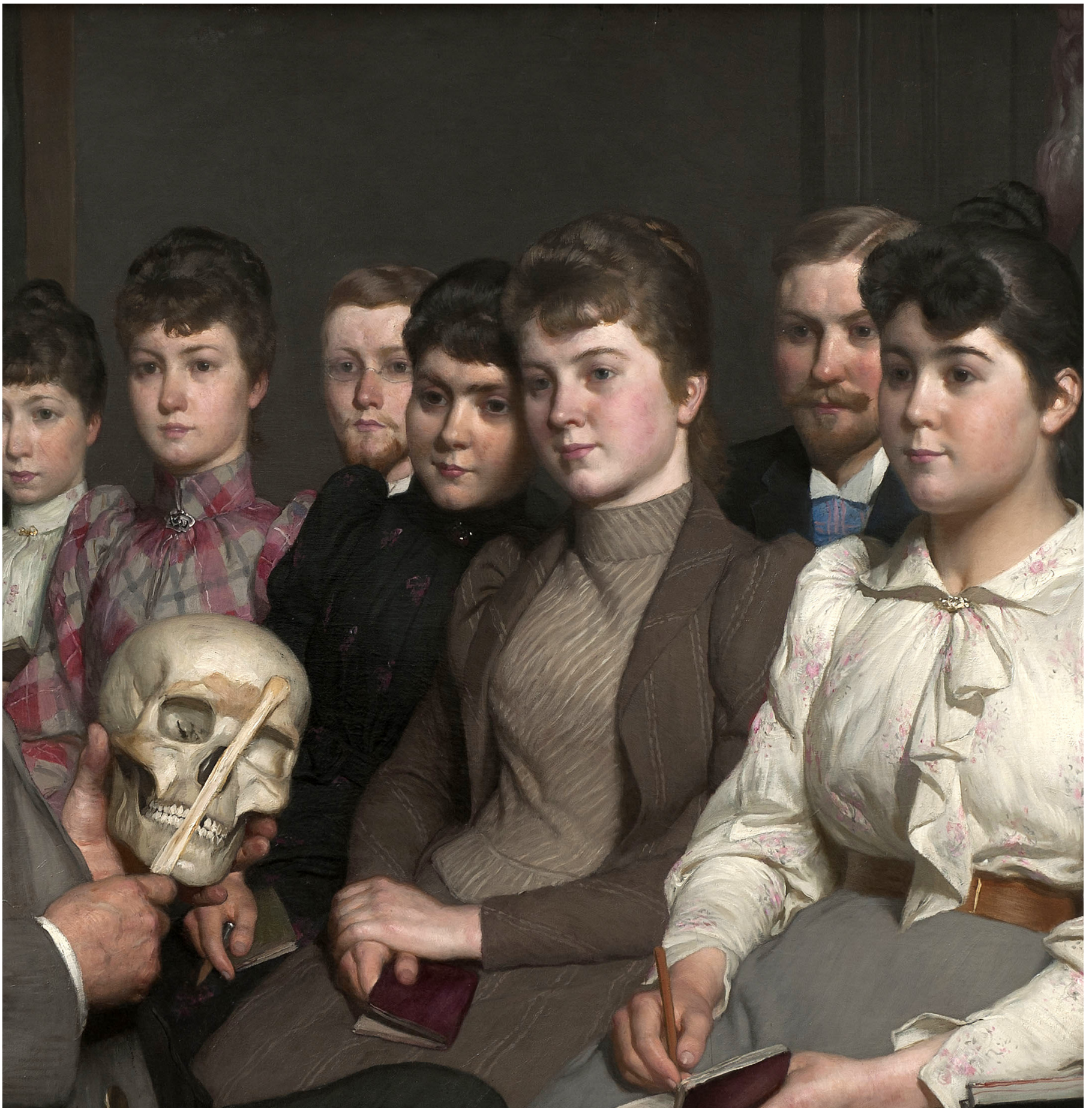

röda rummet.

Vad har du i skallen?

> Växthuseffekten > Venezuela > Libyen > Att bestämma över andras kroppar

Vad har du i skallen?

#168-169

Kära läsare

Marxister tilldelar arbetarklassen en speciell roll i historien. Det är arbetarklassen som är det revolutionära subjektet som slutgiltigt ska bryta kapitalismens bojar. Vi i redaktionen för Röda rummet ser det därför som väsentligt att ur olika aspekter lyfta fram den, och då inte minst belysa skeenden när den varit tungan på vågen. Per-Olof Mattssons recension av Kalle Holmqvists bok *Fred med Norge* visar i det sammanhanget upp hur svensk arbetarklass 1905 punkterade – genom hot om generalstrejk och vägran att bära hand mot ett broderfolk – högern och militärens drömmar om ett fortsatt stormaktsvälde i Norden. Hjalmar Brantings utrop “Norge ur dina händer konung” kom att illustrera ett av svensk arbetarklass allra mest ärevördiga ögonblick.

En annan sak som är väsentligt är att lära av historiska misstag. Här bidrar Rolf Bergkvists artikel *Förliser socialismen?* som ett försök att bibringa förståelse om varför det styrande socialistpartiet, PSUV, i parlamentsvalet i Venezuela kunde drabbas av ett sådant braknederlag.

Ett fenomen som under de senaste decennierna blivit allt tydligare i det politiska landskapet är hur de så kallade policyprofessionella vuxit i numerär och vikt. Anders Karlsson ger sig i artikeln *Verka utan att synas* i kast med detta fenomen.

/detta nummer:

>3

Växthuseffekten och upproret i Syrien

>6

Venezuela:
Förliser socialismen?

>8

Libyen – förödelse
och splittring

>10

Att bestämma
över andras kroppar

>14

Leo Trotskij:
Soujeten och revolutionen

>16

Recensioner

“En bild kan säga mer än tusen ord” är ett gammalt beprövat uttryck. I artikeln *Att bestämma över andra kroppar* lägger Jeff Werner August Malmströms konstverk *Curmans skalle* på dissektionsbordet. Werner använder sig av ett intersektionellt angreppssätt vid närmandet till Curmans målning och levandegör därvidlag passerade historiska skeenden.

Syrien har utvecklats till vår tids mest infekterade och komplicerade krishärd. I artikeln *Växthuseffekten och upproret i Syrien* frilägger Martin Fahlgren en bakomliggande orsak som ofta haft en tendens att drunkna i det rådande krigsmullret; hur landet flera år i rad före upproret tog sin början plågades av en svår torka.

Libyen har efter Gadaffis fall blivit en ruskig sinnebild för en statsbildnings sammanbrott. Vijay Prashad tar i artikeln *Libyens sönderfall och splittring* upp problematiken kring västs så kallade “humanitära interventioner” – att bomba ett land till frihet – med regimskifte som strategi.

Ja, det är vad Röda rummet har att erbjuda i detta nummer – välkomna! >>

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistiska Partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 fjärde internationalen).
Utkommer med fyra nummer per år.
Nummer 57-58 sedan starten 1997 (nummer 168-169).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Daniel Brandell, Malte Dahlberg, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Johanna Lagerberg, Per-Olof Larsson, och Ingemar Sandström.
Ansvarig utgivare: Anders Karlsson
Grafisk form: Ulf Östman
Omslagsbild: Lennart Geijer

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg
E-post: rodarummet@hotmail.com
Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer
Plusgiro: röda rummet 13 04 07–0
Hemsida: www.rodarummet.org
Tryck: V-Tab, 2013
Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.
(www.tidskriftsverkstaden.se)
ISSN: 1403–3844

I den väv av orsaker bakom katastrofen i Syrien har otillräcklig uppmärksamhet ägnats den svåra krisen inom jordbruket som drabbade landet före inbördeskriget. **Martin Fahlgren** belyser klimatförändringarnas inverkan på det historiska förloppet.

Växthuseffekten och upproret i Syrien

Förenta nationernas klimatkonferens i Paris i början av december 2015 har satt fokus på de allt svårare konsekvenserna av klimatförändringarna, vilka vi redan har kunnat se effekterna av och som i framtiden kan få mycket svåra följder. Flera forskare menar också att klimatförändringarna spelat stor roll för den arabiska våren, det vill säga upproren i Mellanöstern och i synnerhet utvecklingen i Syrien.

Men innan vi tittar närmare på den aspekten, så bör det slås fast att katastrofen i Syrien inte bara har en orsak, utan det handlar om en lång rad samverkande faktorer av ekonomisk, social, politisk, demografisk, religiös och etnisk karaktär.

Även utrikespolitiska faktorer har inverkat, det vill säga förhållandena i närområdet (särskilt Irak), liksom

den imperialistiska politiken i regionen (i synnerhet USA:s), men de avgörande faktorerna, de som ledde till upproret, liksom de former som det tagit, måste sökas i interna problem och motsättningar. Detta gäller såväl Syrien, som i övriga länder i Mellanöstern och Nordafrika.

Å andra sidan kan dagens situation inte förstås utan att man tar hänsyn till de internationella aktörernas agerande och deras direkta och indirekta stöd till sina olika allianspartners på plats, förhållanden som med tiden fått allt större betydelse – de omfattande bombningarna idag är det mest uppenbara uttrycket för detta. Men de grundläggande, avgörande samhälleliga problemen, liksom de tändande gnistorna som startade upproret, är inre faktorer, inte yttre.

Flera av dessa inre faktorer återfinns

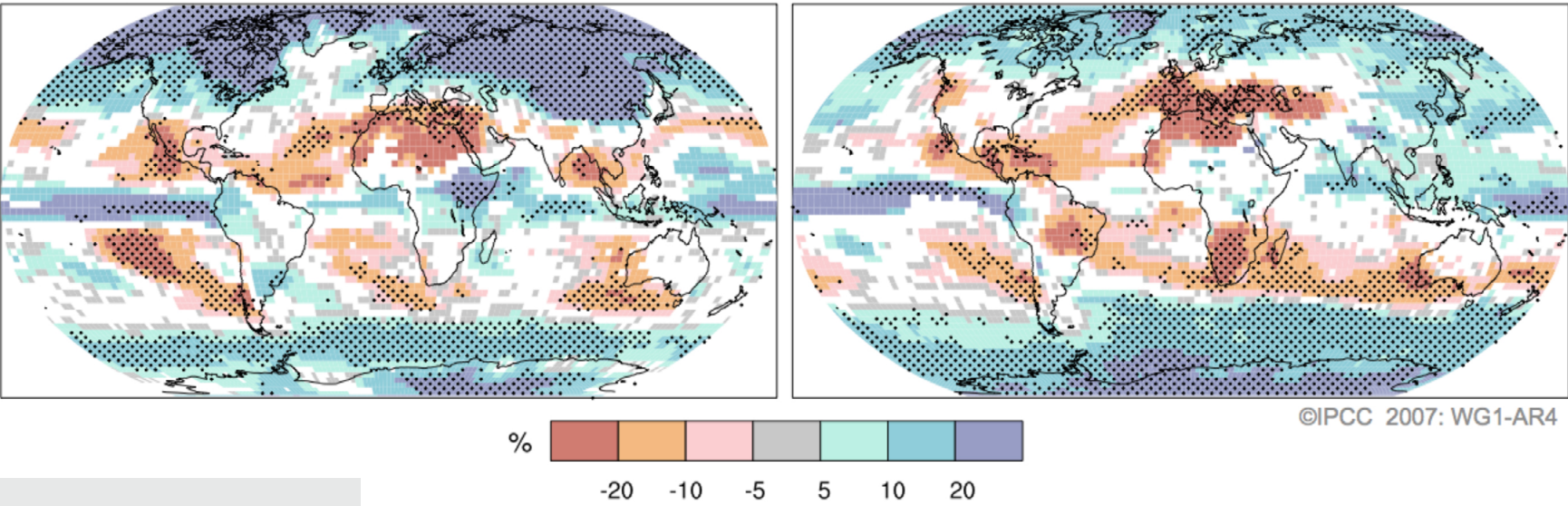
i större eller mindre grad i hela Mellanöstern och Nordafrika. Till dem hör en stagnerande ekonomisk utveckling (förvärrad av en nyliberal politik), som tillsammans med en snabb befolkningsökning¹ lett till försämrad levnadsstandard, kraftigt ökade sociala klyftor och hög arbetslöshet, särskilt bland ungdomar som utgör en stor andel av befolkningen. Dessutom styrdes, och styrs, många av länderna av odemokratiska och diktatoriska regimer, där korruption och polisbrutalitет snarare varit regel än undantag.

I sin bok *The People Want* (2013) analyserar Gilbert Achcar dessa faktorer och drar slutsatsen att den grundläggande förklaringen till de folkliga resningarna i arabvärlden inte är konjunkturrell utan strukturell: Det handlar om ”en fruktansvärd samhällsekonomisk

situation” som i större eller mindre utsträckning drabbat hela regionen. I flera av länderna var den enskilt viktigaste utlösande faktorn bakom ”arabiska våren” de kraftigt stigande matpriserna under åren 2006-2011.

Men dessa omständigheter är inte tillräckliga för att förklara hur det kan komma sig att den arabiska våren spreds i så stora delar av Mellanöstern och Nordafrika, och i synnerhet de former som den tog. För att bena ut dessa frågor måste man även ta hänsyn till att det finns viktiga skillnader mellan de olika länderna vad gäller ekonomi, befolkningstäthet, levnadsstandard, liksom etniska, religiösa, politiska och andra förhållanden (klass- och klanstrukturer, utländska maktors förehavanden med mera) – till exempel spelade matpriserna en marginell roll för upproret i Libyen.

Förändringar i nederbörden fram till 2090-2099

ARTIKELFÖRFATTARE

Martin Fahlgren

ingår i Röda rummets redaktion, är medlem i Socialistiska Partiet och är redaktör för marxistarkiv.se.

Resultat IPCC 2007: Nederbörd. Figurerna ovan (hämtade ur ¹¹) visar beräknade relativa förändringar av nederbörden (i procent – se färgskalan) för perioden 2090–2099 i förhållande till perioden 1980–1999. Vänstra figuren visar december till februari (då är det regnperiod i Syrien), den högra juni till augusti. I de vita områdena är överensstämmelsen mellan olika simuleringar sämre (mindre än 66 %) medan resultaten för de rasterade områdena överensstämmer mycket bra (över 90 %) – lägg märke till att Syrien i båda fallen ligger i det rasterade området. Observera att enligt dessa klimatsimuleringar så kommer vi att få kraftigt ökade nederbörds mängder närmast polerna och stora delar av de tempererade zonerna (som Sverige tillhör), medan särskilt de subtropiska och delar av de tropiska zonerna får torrare klimat.

Skillnaderna mellan länderna vad gäller levnadsstandard och välstånd var stora oavsett vilka mått som används. De vanligaste är Bruttonationalprodukt (BNP) per capita, samt Human Development Index (HDI, som jämför välståndet i olika länder genom att sammanväga förväntad medellivslängd, utbildningsnivå, levnadsstandard och BNP). I dessa avseenden låg till exempel Libyen betydligt högre än de flesta länderna i regionen, medan Syrien tillhörde de som låg sämst till:

> För BNP/capita, uttryckt i US-dollar/capita, så var siffrorna för 2008:

Saudiarabien 18203, Libyen 15150, Libanon 7219, Algeriet 4967, Tunisien 3954, Jordanien 3922, Irak 2867, Syrien 2678, Jemen 1190 – det vill säga Libyens BNP/capita var 5,5 ggr större än Syriens.²

> När det gäller HDI var resultaten liknande. I den framställning som vi hämtat från Wikipedia, där länderna rangordnas med landet med högst HDI som nummer 1 (=Norge), hamnade Libyen på plats 55 (och högst av länderna i Afrika), Saudiarabien 75, Syrien 107, och Jemen 140.³

En annan skillnad mellan länderna är näringslivets struktur, det vill säga fördelningen mellan olika näringsgrenar (primär- och sekundärnäringar), såsom lantbruk och industri (som givetvis också påverkar klassförhållandena).

I Libyen var det exempelvis oljan som dominerade ekonomin (25% av BNP), medan jordbruk nästan helt saknades.

Syrien däremot hade en mångsidig ekonomi, men med stora regionala skillnader. Landet hade ett betydande jordbruk som dock hade befunnit sig i djup kris under flera år innan

folkresningen, främst på grund av en långvarig, extrem torka under åren 2006-2011, som medförde att stora områden inte längre kunde odlas. Situationen förvärrades genom att man sedan länge överutnyttjat vattentillgångarna, genom att bl a (med statliga subventioner) odla vattenintensiva grödor (som vete och bomull). Hälften av bevattningen hämtades från grundvattnet, med följderna att grundvattennivåerna sjönk kraftigt. Vattenbristen försvårades ytterligare av att Turkiet lade beslag på större andelar av vattnet i de floder (Eufrat och dess bifloder) som har sina källor i Turkiet och som rinner genom

”**Det troliga är att torkan blir allt värre i vissa områden, såsom runt Medelhavet, där öknarna kommer att breda ut sig, något som således även kan drabba Sydeuropa, till exempel Spanien.**

Syrien till Irak. Krisen förvärrades av dålig planering och andra misstag. Assadregimen vidtog heller inte några ekonomiska åtgärder för att lindra effekterna av torkan.⁴

Allt detta orsakade missnöje och medförde att många bönder (en stor del av landsbygdsbefolkningen var småbönder) blev utblottade och såg sig tvingade att flytta in till storstäderna⁵ för att hitta ny försörjning. Där hamnade de flesta i städernas utkanter, i arbetslöshet och fattigdom, vilket i sin tur skapade ökade sociala spänningar. Denna miljö fungerade dessutom som ett drivhus för extrem islamism (de nyinflyttade bönderna var generellt konservativare än stadsborna, inte minst i religiöst avseende). Här har vi en viktig källa till den islamisering av upproret som tidigt skedde i flera av de större städerna.⁶

Samtidigt som det är en förhastad slutsats att påstå att torkan orsakade upproret i Syrien, så har den otvivelaktigt kraftigt bidragit till att fördjupa den socio-ekonomiska krisen.

Richard Seager, klimatforskare vid Columbia-universitet (en av författaren till den forskningsrapport som refereras nedan), har yttrat:

”Vi säger inte att torkan orsakade kriget. Vi säger att den måste läggas till de övriga faktorerna, men den bidrog till att tippa landet över kanten till öppen konflikt. Och en torka av denna svårighetsgrad gjordes mycket mer trolig av den

fortgående mänskligt orsakade torkan i denna region.”

Med ”de övriga faktorerna” menar Seager givetvis de övriga ekonomiska, sociala, politiska, religiösa faktorer som vi redan berört ovan.

Påståendet att det finns ett samband mellan torkan och upproret i Syrien är idag ganska okontroversiellt. USA:s utrikesminister John Kerry har till exempel sagt:

”Det är ingen slump att Syrien upplevde den värsta torka som uppmätts, precis före inbördeskriget. Uppemot 1,5 miljoner invånare flydde från Syriens landsbygd till dess städer och intensifierade den politiska oro som bara hade börjat sjuda i regionen”.

Torkan är knappast ett resultat av en naturens nyck, utan är med stor sannolikhet orsakad av växthuseffekten, den globala uppvärmningen som huvudsakligen beror av utsläpp av växthusgaser (främst koldioxid).

För Syriens del åstadkommer den globala uppvärmningen torka på två olika sätt:

• högre temperatur som ökar avdunstningen

• svagare vindar som medför att mindre regn kommer från Medelhavet under regnperioden (november-april).

Att klimatförändringarna är

grundorsak till torkan i Syrien är många forskare övertygade om. Detta framgår bland annat av den forskningsrapport, ”Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought”, som publicerades i *Proceedings of the National Academy of Sciences* i mars 2015.⁷

En annan rapport som kommer till liknande slutsats är ”Long-term Climate Change: Projections, Commitments and Irreversibility”.⁸

Bland de omständigheter som gör det osannolikt att perioden av torka som startade 2006 skulle bero på slumpmässiga vädervariationer kan nämnas det faktum att det förvisso funnits perioder av torka förut, men inte någon som liknar den senaste. Under det förra seklet (1900-2005) förekom således sex svåra torkperioder, där nederbörden under regnperioden sjönk till ungefär en tredjedel av den normala. Av dem varade fem bara ett år, den sjätte två år. Den som började 2006 fortsatte däremot år efter år. Vissa forskare menar att den senaste är den värsta sedan jordbrukscivilisationen började för flera tusen år sedan.⁹

Men det finns givetvis ändå de som ifrågasätter torkans betydelse för Syrien-krisen, liksom dess kopplingar till klimatförändringarna.¹⁰

Argumenten för att torkan är orsakad av eller åtminstone förvärrats av den globala uppvärmningen är dock övertygande. Torkan i Syrien är heller

inget unikt. Det man först kommer att tänka på är den fleråriga torka som hemsökt Kalifornien, men vi har kunnat notera ihållande torka i såväl Afrika som Australien och delar av Indien/Pakistan. Om detta kommer att bli bestående är en annan fråga.

Det vi vet är att den globala uppvärmningen leder till ökad avdunstning både i haven och på annat håll. Resultatet blir att allt mer energi (i form av värme och vattenånga) samlas i atmosfären, vilket leder till ett allt extremare väder: Värre stormar och orkaner, mer nederbörd (men ojämnt fördelat över jordytan), stigande havsnivåer (bland annat beroende på avsmältningen av landbaserad is, i synnerhet i Antarktis) och många andra effekter. Däremot vet vi inte med säkerhet vilka områden som kommer att råka ut för torka respektive ökad nederbörd. Det troliga är att torkan blir allt värre i vissa områden, såsom runt Medelhavet, där öknarna kommer att breda ut sig, något som således även kan drabba Sydeuropa, till exempel Spanien. Men på andra ställen så kommer i stället nederbörden att öka, vilket är det troliga i Nordeuropa, men det är inte uteslutet att det kan ske även i vissa andra områden, inklusive i Syrien.

De datasimuleringar av sannolika klimatförändringar som hittills gjorts och rapporterats via FN:s klimatpanel (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) har dock hittills visat sig stämma väldigt bra och enligt dem ligger Syrien illa till även i fortsättningen.¹¹ <<

¹ Syriens befolkning växte från 3,3 miljoner 1950, till 4,5 miljoner 1960, 14,2 miljoner 1995 och 22,5 miljoner 2010, varefter tillväxten helt stoppat upp och till och med minskat, huvudsakligen beroende på kriget (i skrivande stund har över 4 miljoner syrier flytt landet). Den största tillväxten skedde under perioden 1950-1990 (som mest var den 5,1 % årligen). Sin kulmen nådde födelsetalet på 1970-talet med 7,5 barn per kvinna. Därefter minskade födelsetalet (mellan 2005 och 2010 hade den sjunkit till 3,1 per kvinna), men eftersom också dödstalet (i synnerhet barnadödligheten) samtidigt minskade kraftigt, förblev befolkningstillväxten stor fram till efter sekelskiftet, då den började plana ut. Huvudkälla till dessa siffror är <https://en.wikipedia.org/wiki/>

Demographics_of_Syria ³ Siffrorna hämtade från Achcar, a.a. sid 35.

³ Källa: https://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_över_länder_efter_Human_Development_Index

⁴ Torkan i Syrien från 2006 till 2010 "förbrände 60% av Syriens jordar och dödade 80% av boskapen i en del områden, slog ut tre fjärdelar av bönderna och tvingade till slut bort 1½ miljon människor". Citerat efter <http://www.yaleclimateconnections.org/2015/11/drought-water-war-and-climate-change/>

⁵ Främst Aleppo, Damaskus, Dara'a, Deir ez-Zour, Hama och Homs.

⁶ Befolkningsmajoriteten (c:a 60%) i Syrien är sunnimuslimer,

medan Assad tillhör den alawitiska minoriteten. Detta att landet styrs av en sekulär regim dominerad av alawiter (Assad & Co) har länge sunnimuslimer retat sig på (det är oacceptabelt för en ortodox sunnimuslim att styras av "icke-muslimer"). Det uppror under ledning av Muslimska bördraskapet som ägde rum i Hama 1982 (och som slogs ned utomordentligt brutalt) skedde således under paroller som "Res er, driv de otrogna från Hama!". Om detta, se Aron Lunds bok Drömmen om Damaskus (särskilt kapitlet "Hama 1982")

⁷ Som författare står Colin P. Kelley, Shahrzad Mohtadi, Mark A. Cane, Richard Seager and Yochanan Kushnir. Rapporten finns här: <http://www.pnas.org/content/112/11/3241.full.pdf>

⁸ http://www.climatechange2013.org/images/report/WG1AR5_Chapter12_FINAL.pdf Se även P H Gleick, "Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria" (från 2013) http://religioner.no/wp-content/uploads/2015/08/religioner.no_wcas-d-13-00059.pdf. Denna ganska korta (10 sid), men ändå faktaspäckade artikel innehåller en hel del intressanta detaljer, inklusive diagram och källhänvisningar.

⁹ Gary Nabhan, citerad av Gleick, a.a.

¹⁰ Exempelvis Christopher Booker, "Drought did not cause the Syria terror crisis", länk: <http://www.telegraph.co.uk/comment/12022872/Drought-did-not-cause-the-Syria-terror-crisis.html>

Se även översikten "Narrow Media Coverage of Study linking Climate Change to Syria Conflict Misses Fractious Debate on a Field's Scholarship" av Keith Kloor: <http://blogs.discovermagazine.com/collideascape/2015/03/04/narrow-media-coverage-study-linking-climate-change-syria-conflict-misses-fractious-debate-fields-scholarship/#.VL43m-JmfRj>

¹¹ Se t ex "Simulering av möjliga klimatförändringar", publicerade av SMHI, http://gisprocess.se/presentationer/2_Koenigk2.pdf

Parlamentsvalet blev en brakförlust för president **Nicholás Maduro** och hans socialistiska PSUV. Den ekonomiska krisen – med en förvärrad varubrist som främsta kännetecken – blev "chavismens" fall. **Rolf Bergkvist** tecknar bilden av ett Venezuela där "socialismen för det 21:a århundradet" hamnat på defensiven.

För Venezuelas regerande socialistparti, PSUV, led i parlamentsvalet den 6 december ett svidande nederlag. Den borgerliga högeralliansen Mesa de la Unidad Democrática, MUD, fick totalt 56 procent (7726066 röster) och det regerande Partido Socialista Unido de Venezuela, PSUV, 41 procent (5622884). Den borgerliga oppositionen fick alltså omkring 2 miljoner fler röster än PSUV:s kandidater. I 18 av landets 24 delstater vann MUD. Den borgerliga valsegern grundar sig inte på att fler välbeställda röstat på MUDs kandidater. I rika kvarter som Chacao, Baruta och El Hatillo var valdeltagandet högt, men röstetalet för oppositionen var i stort sett detsamma som 2010. Däremot ökade valdeltagandet betydligt i landet i stort, från 66 procent i parlamentsvalet 2010 till 74 procent i år (det högsta valdeltagandet i ett rent parlamentsval i landets historia). Hemligheten bakom MUDs valseger var ett kraftigt ökat röststöd i de fattiga stadsdelar där PSUV tidigare varit starkast. I Caracas handlade det exempelvis om fattiga bostadsområden som 23 de Enero, Catia och Caucaguita. Men också i Hugo Chavez hemstat Barinas segrade oppositionen. Det enda tidigare tillfället då "Chavismen" förlorat ett val (sedan Hugo Chavez vann presidentvalet 1998) var vid folkomröstningen 2007 (om en grundlagsändring). Den stora skillnaden är att då var förlusten mycket knapp och berodde främst på att många Chavez-anhängare markerade sitt missnöje genom att inte rösta. I år uttrycktes missnöjet med en röst på de borgerliga högerkandidaterna. Ett litet exempel på skillnaden är området 23 de Enero där PSUV 2010 fick 29 000 röster mot oppositionens 16 000 med ett valdeltagande på 70 procent. I år fick PSUV 25017 röster och förlorade mot oppositionens 25 140 (med ett valdeltagande på 77 procent). Även om president Nicolás Maduro (den efterträdare som Hugo

Venezuela: Förliser socialismen?

ARTIKELFÖRFATTARE

Rolf Bergkvist

är Latinamerikakännare och har för *Röda rummet* analyserat utvecklingen i Venezuela i en rad artiklar det senaste decenniet.

Chavez utsåg strax före sin död 2013) sitter kvar som regeringschef får valnederlaget följer som kan komma att helt stoppa och rulla tillbaks den ”Bolivarianska revolution” som Hugo Chavez inledde för drygt 15 år sedan. I det nya parlament som tillträder 5 januari 2016 kommer MUD att ha 109 platser (en ökning med 45 jämfört med nuvarande). Till detta kommer ytterligare 3 ledamöter, reserverade för ursprungsfolk, som allierat sig med MUD. PSUV minskar med 41 mandat till 55 platser. Det betyder att oppositionen med tvåtredjedelsmajoritet i parlamentet kommer att kunna stoppa regeringens budget, avsätta ministrar (inklusive vice-presidenten) samt domare i högsta domstolen. Därtill kan den avbryta internationella avtal och utfästelser, inkalla en konstituerande församling (för att ändra grundlagen) och ta initiativ till en folkomröstning för att avsätta president Maduro.

Varför förlorade PSUV?

Orsakerna till det breda folkliga missnöjet är de senaste årens växande ekonomiska problem: en skenande tresiffrig inflation som bidragit till reallönesänkningar, en allt större brist på livsmedel och andra basvaror, en snabbt växande svart marknad för varor och utlandsvaluta, byråkratisk misskötsel av ekonomin, en utbredd korruption bland såväl chavistiska statstjänstemän som oppositionella affärsmän, ett halverat oljepris på världsmarknaden – som minskat möjligheterna att importera livsmedel för distribution till billiga priser via de statliga butikerna – samt en fortsatt hög och våldsam kriminalitet.

Problemen är inte nya, men de har kraftigt förstärkts av oljeprisfallet. Det fortsatta extrema beroendet av oljeexporten är antagligen den bolivarianska revolutionens största misslyckande. Trots alla tal om att utveckla ett mer mångsidigt näringsliv och bli självförsörjande på livsmedel svarar försäljningen av olja idag för 96 procent av exportintäkterna och nästan halva statsbudgeten. Raset för världsmarknadspriset på olja är den viktigaste orsaken till att Venezuelas ekonomi i år krymper med kanske 10 procent.

Bara något dygn efter valnederlaget offentliggjorde företagargenerationerna FEDECAMERAS (som spelade en huvudroll under försöket till statskupp 2002) och FEDEAGRO (jordbrukskapitalet) sina krav på förändring. De kräver bland annat att den arbetslagstiftning som

förbjuder godtyckliga avskedanden och outsourcing omedelbart måste avskaffas, liksom de lagar som ligger till grund för pris- och valutakontrollen. Även lagar som ger småbrukare och fattigbönder rätt till jord att bruka och göra landet självförsörjande på livsmedel ska bort. Kapitalisterna ser nu nya möjligheter att få gehör i parlamentet för sina klasskrav.

Att den nya parlamentsmajoriteten kommer att försöka driva genom kontrarevolutionära förändringar är helt klart, men inte i vilken takt eller hur brutalt det kommer att ske. Den borgerliga oppositionen är inte något helt homogent block. Den består på ena kanten av en extrem och våldsam ultrahöger som främst representeras av Leopoldo Lopez, Antonio Ledezma och Maria Corina Machado, och dels en mer ”moderat” del med den före detta presidentkandidaten Henrique Capriles och ledaren för Accion Democratica, Henry Allup.

Skillnaden mellan falangerna ska inte överdrivas. De vill båda stoppa den bolivarianska revolutionen, avsluta de sociala reformprogrammen och föra en nyliberal politik.

Skillnaderna är snarare av taktisk natur. Ultrahögern är beredd att snabbt söka lån från IMF och Världsbanken (i storleksordningen 40 miljarder dollar) kopplat till ett program för att ta bort pris- och valutakontroller, stoppa alla sociala program och privatisera statliga företag. Och de är beredda att driva genom det med våld. ”Moderaterna” vill undvika risken av en omfattande folklig revolt mot den nyliberala politiken. De inser att det kan bli svårt att avsätta Maduro genom en folkomröstning om nyliberala kontrareformer samtidigt innebär kraftiga försämringar för stora grupper som gynnats av revolutionen. Det blir också svårt att skylla alla fortsatta ekonomiska problem på presidenten då parlamentet kontrolleras av de borgerliga partierna. Enklare då att tillfälligt behålla en del av de sociala programmen, avsätta presidenten, bitvis avskaffa de strukturer som det senaste årtiondet organiserats i bostadsområdena runt de sociala reformprogrammen (”misiones för skola, vård, omsorg”) och därefter genomföra det nyliberala programmet.

Hur kan revolutionen slå tillbaka

President Maduro uppmanade 9 december ministrarna i sin regering

”

Ett framgångsrikt försvar av de

sociala reformer

som påbörjats

kräver att deras

egendomar

överförs i

samhällets ägo. I

Venezuela handlar

det om att ta

över de privata

bankerna och

finansbolagen

samt de

livsmedelskedjor

och större företag

som kontrolleras

av revolutionens

fiender.

att ställa sina platser till förfogande som en del i en process för att förnya och ombilda regeringen. Han uppmanade samtidigt till självkritik och revidering inom den egna rörelsen och inledde en serie möten med PSUV-ombud och representanter för folkrörelser för att förbereda försvaret av de sociala reformerna.

Det är sant att det enda som kan stoppa borgarklassen från att riva upp de sociala reformerna är den folkliga mobiliseringen på arbetsplatser, i bostadsområden och med massiva protester på gator och torg. Det är viktigt att – trots valnederlaget – inte glömma att trots de ekonomiska problemen, trots korruption och byråkratism i den egna rörelsen röstade faktiskt 5,5 miljoner på PSUV i valet. Det finns alltså en folklig grund för att bygga ett försvar mot de angrepp som nu kommer från högerpolitikerna, men ska detta försvar bli effektivt och fattiga missnöjesröstare vinnas tillbaka för en fortsatt revolution måste politiken ändras. Den vänster, de revolutionära socialister, som funnits inom rörelsen har under många år kritiserat den förda politiken och varnat för de bakslag den kan medföra.

Om man – som Maduro helt riktigt har hävdat de senaste åren – är utsatt för ett ”ekonomiskt krig” från den härskande kapitalistklassens sida vinner man inte det genom återkommande eftergifter och vädjanden. Kapitalistklassen använder sina ekonomiska maktmedel för att bevara sin sociala och politiska makt över samhället – och kommer att fortsätta göra det. Ett framgångsrikt försvar av de sociala reformer som påbörjats kräver att deras egendomar överförs i samhällets ägo. I Venezuela handlar det om att ta över de privata bankerna och finansbolagen samt de livsmedelskedjor och större företag som kontrolleras av revolutionens fiender. Men för att detta ska fungera positivt måste samtidigt demokratin – den folkliga direkta kontrollen av ledare på alla positioner – kraftigt utvidgas för att förhindra den typ av byråkratisk korruption och misskötsel som varit så tydlig i Venezuela.

Allt talar för en hårdare klasskamp under det kommande året. Det är möjligt att valnederlaget är början till slutet för den bolivarianska revolutionen, och att den process som inneburit så mycket positivt för miljoner fattiga människor blir ännu en i raden av avbrutna revolutioner i Latinamerika – men där är vi ännu inte. <<

År 2011 bidrog NATO:s bombningar på ett avgörande sätt till att diktatorn **Muhammar al-Gaddafi** störtades. Kvar lämnades dock ett sargat samhälle i ett kaotiskt tillstånd där jihadistiska krafter kunde växa i styrka. Utifrån det libyska exemplet reflekterar **Vijay Prashad** över vådan med imperialismens så kallade "humanitära interventioner " och strategi för regimskifte.

Libyen

– förödelse och splittring

För fyra år sedan, då NATO förberedde sig för att bomba Libyen, frågade jag en äldre västdiplomat om han trodde att erfarenheten från Irak skulle prägla även detta äventyr. Regimskiftet i Irak hade ju resulterat i kaos. Ett kaos som tillät de värsta politiska aspekterna att bli tongivande, och genom vilket Islamiska Staten i Irak, IS, under 2006 växte fram. Västdiplomaten fnyste åt min oro. Libyen skulle bli annorlunda, sa han. Varför skulle utvecklingen i Libyen gå en annan väg? Min vän diplomaten menade att i Libyen hatade alla Gaddafi. Stödet för honom var svagt. När han väl avsatts skulle det libyska folket samlas kring det Nationella Övergångsrådet, och välkomna det i Tripoli med godsaker och blommor.

ARTIKELFÖRFATTARE

Vijay Prashad

är är en indiskfödd historiker, författare och journalist, med Sydasien och Mellanöstern som specialitet. Professor i Internationella studier vid *Trinity College* i Hartford. Han har bland annat skrivit boken *Arab Spring, Libyan Winter* (2012). På svenska finns *När bojorna brast: historien om Tredje världens segrar och nederlag* (Leopard 2010). Artikeln som återges här publicerades den 28 oktober 2015 i *al-Araby al-Jadeed*.

Man förväntade sig att Kaddafi, precis som Saddam Hussein, hade begränsat stöd. De båda var ju, trots allt, diktatorer, och diktatorer faller lika lätt som deras betongstatyer på städernas torg. Min egen erfarenhet av Libyen tillät mig inte att vara så hoppfull. Det fanns stora grupper i det libyska samhället som hyste tillit till staten, och även många som genuint gillade Gaddafi. Det fanns inget sätt att bekräfta detta, eftersom det varken hade hållits några val eller gjorts några opinionsundersökningar och ingen annan möjlig bedömningsmetod fanns heller för handen. Det var också så att den libyska militären knappt hade hämtat sig moraliskt efter dess förnedring i Tchadkriget 1987. Militären skulle inte stödja Gaddafi till slutet – i motsats till hur den syriska armén agerat. Men även om stödet var svagt skulle det ändå finnas fickor med Gaddafitrogn. Skulle det inte ha varit bättre att någon gång under sommaren 2011 ha försökt driva igenom ett fredsavtal mellan de städer och klaner som slet i det sönderfallande Libyen? Västdiplomater var inte intresserade av fred. De ville återge doktrinen om humanitär intervention dess lyskraft, efter att den hade fläckats av den irakiska erfarenheten. Libyen skulle bli en framgångssaga.

En splittrad libysk befolkning såg hur de statliga institutionerna krossades, hur Gaddafi lynchades på vägen utanför sin hemstad Sirte och hur de olika rebellfraktionerna lade beslag på bytet utan att bekymra sig om nationens välgång. Detta var en huggsexa för alla och envar. Regionala

”

Libyen skulle bli annorlunda, sa han. Varför skulle utvecklingen i Libyen gå en annan väg?

maktspelare stödde sina egna ombud, vilka sedan tog delar av landet i besittning. Oljan flödade, Europa log. Att Libyen nu har två erkända regeringar, såväl som etablerad närvaron av Islamska Staten i landet, är inte överraskande. Det var vad man kunde vänta sig mot bakgrund av hur NATO-kriget fördes.

Vad hände med dem i Libyen som stödde Gaddafi? Många hamnade självfallet i fängelse – kanske fler än 10 000, bland dem Gaddafis religiöse rådgivare, Khalid Tantoush, och Gaddafis söner Saif al-Islam och Saadi. Rättegången mot dem, som tog sin början den 14 april 2013, fortsätter men verkar att ha kört fast. Andra gick i exil. Bland dem som flydde försvann en del med sina kompetenser till vardagliga liv i Algeriet, Tunisien, Egypten och Malta. Ett fåtal samlades under ledning av Gaddafis nära vän och allierade, Khuwaildi al-Hamidi, som dog i Kairo i augusti i år. Deras organisation Libyens Folkliga Nationella Rörelse, som grundades i februari 2012, drog till sig en del av Gaddafis hårdnackade anhängare och förankrade sig så småningom också inne i Libyen.

Irak i repris

Ett av Washingtons stora misstag i Irak var att totalt skrota landets byråkrati och armé genom det som kallades "av-baathifiering". Man skulle kunna tro att detta misstag inte skulle upprepas i Libyen. Icke desto mindre antog den nya regeringen – uppmuntrad av Väst – en "Lag om politisk isolering", vilken frantog alla som haft band till Gaddafiregimen

en rad medborgerliga rättigheter och förbjöd dem att inneha officiella poster i statsapparaten. Detta förhållningssätt kastade mängder av välutbildade libyer till vargarna. En del hade kunnat vara användbara för Libyens Folkliga Nationella Rörelse. De flesta var emellertid för skräckslagna för att erbjuda sina tjänster. De levde i skräck, även om deras nya nätverk gav en glimt av framtidshopp. Det var dessa nätverk som trädde fram i ljuset i oktober i år under de första pro-Gaddafi-mötena runt om i landet: i Bani Walid, Benghazi, Sabha, Tobruk, och naturligtvis i Tripoli. Dagen efter fjärde årsdagen av dödandet av Kaddafi (den 20 oktober) hördes talkörer på Tripolis gator skanderande ”inshallah ashra - Må Gud sända tio Saddam, tio Muammar”.

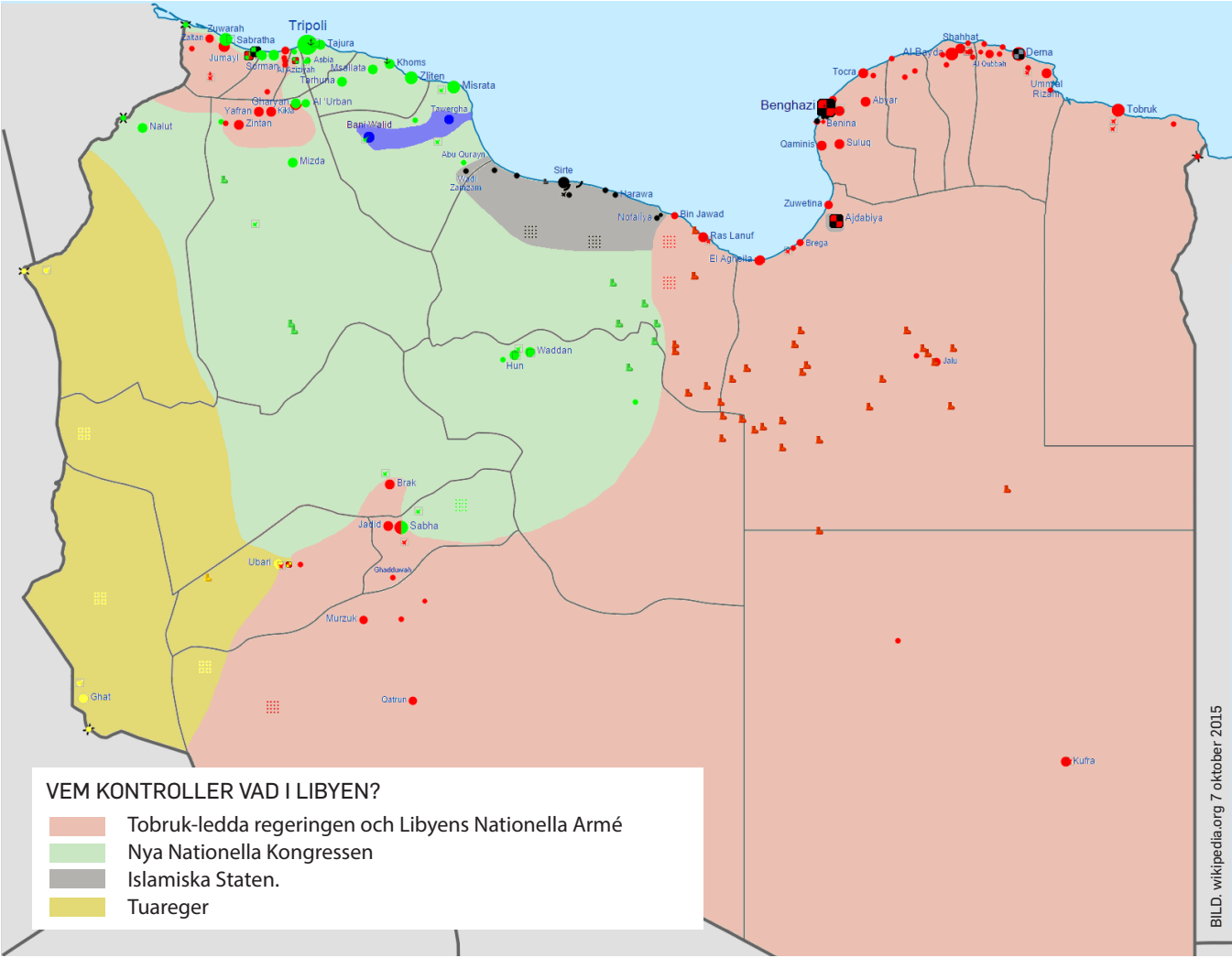
I Irak gick delar av den upplösta armén och en del Baath-medlemmar samman med al-Qaida och senare med IS. Det var dessa motiverade och tränade män som bildade ryggraden i IS:s anfall mot Fallujah och Ramadi under 2014. Ungefär samma historia upprepades i Libyen med IS uppdykande. Motståndare till Gaddafi anslöt sig under 1990-talet till Libyska islamiska kampgruppen [LIFG, grundad 1995], som hade ett av sina starka fästena i staden Derna. Dessa krigare flydde landet för att ansluta sig till den jihadistiska internationalen i Afghanistan, Tjetjenien, Irak, Jemen och Syrien. Studier visar att Libyen per capita bidragit med flest jihadister till denna globala kampanj. Det är ingen tvekan om att dessa män återvände till Libyen under 2011 för att strida mot sina gamla rivaler, och sedan sätta upp sina egna trupper. De härdade jihadisterna bildade Ansar al-Sharia i Benghazi och Ajdabiya, medan andra återvände till sin egen Dernabaserade grupp, den Islamiska

ungdomens shura-råd. Under 2014 hissade Shura-rådet al-Qaidas svarta fana, medan en del av deras kämpar gav sig iväg för att bilda den libyska avdelningen av IS. Det var dessa krigare – inklusive jihadister från deras internationella krets – som utmanövrerade Misratas milis när de tog kontroll över Sirte tidigare i år. Gamla Gaddafi-lojalister, distanserade av historien, har skakat dammet av sina uniformer och sina vapen för att ansluta sig till denna IS-kontingent. De har gjort samma resa som gamla Baath-gruppen Izzat al-Douri gjorde i Nineve och Anbar i Irak.

Strategin för regimskifte

Fanns det något alternativ till denna strategi för regimskifte? När Saddam Hussein arresterades nära Tikrit, hans hemstad, sade han enligt rapporterna: ”Jag är Saddam Hussein, Iraks president, och jag vill förhandla.” USA-soldaterna förnedrade honom och kastade honom i fängelse, där han sedan avrättades. Detta ögonblick var betydelsefullt – ”Jag vill förhandla”. Förhandlingar är motgiftet till att störta regimen. Saddam Hussein skulle ha fört sin väpnade grupp till bordet, bett om vapenvila och en

ny dispens för att rädda Irak från förstörelse. Under 2011 skulle man tillåtit Gaddafi att kapitulera, och sedan föra sitt politiska block till förhandlingsbordet. I båda fallen föredrog väst och deras allierade i stället en fullständig seger – vilket alltid slutar med total katastrof. Läxan från Irak lärdes inte. Skeendet upprepades i Libyen. Båda länderna framtid hänger fortfarande på en skör tråd. Deras folk plågas. De har offrats för en teori som är arrogant och felaktig. Den förtjänar inget annat än att förvisas till historiens soptipp. <<

Vad har hänt i Libyen?

Nationella kongressen (NK) var det islamist-ledda, valda organ som styrde Libyen under de två första åren efter Gaddafis störtande och död. Efter att dess 18 månaders frist för att bilda en ny konstitution gått ut i januari 2014, upplöstes det sig för att bredda sitt mandat.

General Khalifa Haftar, en ledare i de styrkor som störtade Gaddafi, uppmanade NK att upplösa sig permanent. I maj ledde Haftar trupper mot islamistiska miliser i Benghazi och mot NK i Tripoli i en offensiv som kallades Operation värdighet.

Mitt i detta kaos hölls ett val för att bilda ett

Representanthus, vilket tog över makten från NK i augusti. Med rivaliserande miliser som regerade på Libyens gator blev valdeltagandet bara 18 procent. Islamistisk milis inledde då en offensiv för att bekämpa Haftars styrkor.

På grund av bristande säkerhet i huvudstaden hyrde Representanthuset en grekisk färja i Tobruk som tillfälligt säte. I slutet av augusti återsamlades en grupp NK-medlemmar i Tripoli och krävde lagstiftande auktoritet över landet och att ersätta Representanthuset som Libyens parlament. Det Tobrukbaserade Representanthuset kvarstår som

den internationellt erkända regeringen, trots att dess auktoritet på marken i Libyen är begränsad. Libyens Högsta domstol, baserad i islamist-kontrollerade Tripoli, beslöt i november att bildandet av Representanthuset var inkonstitutionellt, förklarade det Tobrukbaserade organet upplöst och olagligförklarade dess beslut. Representanthuset vägrade att erkänna domstolen och menade att beslutet tagits under vapenhot Libyen slits fortfarande mellan de rivaliserande parlamenten och de tungt beväpnade miliserna som stöder dem. Lojaliteterna mellan miliserna växlar ständigt, vilket bara ökar instabiliteten, våldet och farorna som vanliga libyer möter. <<

KULTUR

Att bestämma över andras kroppar

Frågan om vithet är inte endast, och ofta inte ens främst, en fråga om hudfärg. Det är en fråga om makthierarkier mellan olika grupper. Medan utpekandet av de andra var entydigt, har vitheten varit mer undflyende. Jeff Werners läsning av en målning från sent 1800-tal visar hur dåtidens maktförhållanden är implicit närvarande i bilden.

Målningen som hänger i föreläsningssalen på Konstakademien i Stockholm, ett stenkast från Stockholms centralstation, föreställer anatomiprofessorn Carl Curman (1833-1913) i färd med att föreläsa för en grupp huvudsakligen kvinnliga elever. Konstnär är August Malmström (1829-1901), kanske mest känd för målningen Grindslanten.

Jag ska här analysera målningen av Curman intersektionellt med avseende på klass, ras och kön. Kategorierna ska i detta sammanhang förstås som sociala konstruktioner, men med verkliga konsekvenser, det vill säga kategoriseringar som uppstår som en följd av hur samhället

är organiserat och som skapar förutsättningar för hur människor kan leva sina liv. Klass bestäms i objektiv mening ytterst av relationen till samhällets produktionsmedel, men människors handlingar och förståelse av världen grundas även i deras subjektiva uppfattning om klasstillhörighet. Ras syftar på hur människor delas in efter främst hudfärg, men också andra kroppsliga drag som hårfärg, kroppsform med mera. Ytterst är det ett uttryck för maktförhållanden mellan olika grupper. Socialt kön, eller genus, skapas inte minst performativt genom att olika mänskliga aktiviteter genuskodas. Det kan därför förändras över tid och skilja sig åt mellan olika kulturer. Husbyggnad är exempelvis kvinnligt kodat i en del samhällen, manligt i andra. Konstnärlig verksamhet var länge manligt kodat i Sverige, men är idag en genusneutral aktivitet. De intersektionella kategorierna är oftast djupt sammanflätade och måste därför analyseras i förhållande till varandra. De förändras också med tid och plats, något det finns skäl att återkomma till.

Målningen av Carl Curman kan

beskrivas som ett grupporträtt. Förutom professorn själv går eleverna att identifiera.¹ Den är utförd i en akademisk stil, långt ifrån sin tids mer moderna konst, som impressionism och symbolism. Intrycket är nästan fotografiskt – vilket inte är så märkligt eftersom den bygger på en fotografisk förlaga – men tekniken (oljefärg på duk), liksom den breda, ornamenterade guldramen, förlämnar den en högre status. Den skänktes av Malmström till Konstakademien 1894 och bör vara utförd strax dessförinnan.²

Under lång tid var målningen tämligen bortglömd. Men med det sena 1900-talets intresse för kvinnohistoria och feminism har den åter börjat användas i böcker och på föreläsningar som illustration av hur även kvinnor fick tillgång till undervisningen på Konstakademien 1864. Då inrättades nämligen en särskild Kvinnoafdelning med 25 platser. Under perioden 1864-1924 var ungefär en tredjedel av eleverna på Konstakademin kvinnor vilket även motsvarar andelen bland de sökande till skolan.³ Även om en högre andel av kvinnorna än av männen slutförde sina studier under

sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, kom färre att etablera sig på konstscenen. Omkring fyrtio procent av kvinnorna kom efter studierna att huvudsakligen ägna sig åt fri konstnärlig verksamhet, jämfört med knappt femtio procent av männen.⁴ Bakom siffrorna döljer sig dock stora skillnader i verksamheternas karaktär. De kvinnliga konstnärerna under tidigt 1900-tal kom i högre utsträckning än männen från en borgerlig bakgrund. De var inte uppfostrade till att ta plats i offentligheten och kom i mindre utsträckning än männen att inta offentliga positioner och att delta i utställningar.

En genre som de kvinnliga eleverna, i högre utsträckning än sina manliga kollegor, förväntades ägna sig åt var porträtt. Malmströms målning tycks peka på det. Den inte bara porträtterar tio personer, den handlar också om vad som vid tiden ansågs vara porträtt- och figurmåleriets grund, nämligen kunskaper om den mänskliga anatomin. En framträdande roll i bilden intas av ett kranium, som också är den enda i bilden som förefaller möta betraktarens blick – om än med tomma ögonhålor.

ARTIKELFÖRFATTARE

Jeff Werner

är professor i konstvetenskap vid Stockholms universitet. Han har bland annat publicerat: "Blonda och blåögda. Vithet, svenskhet och visuell kultur"

” Relationen mellan Curman och kraniet han håller i sin hand, och de andra mänskliga kvarlevorna i bakgrunden, är således också en fråga om klassrelationer.

Konst och vetenskap hade varit nära förbundna sedan renässansen och anatomiska föreläsningar ingick i akademiernas undervisning. Under det sena 1700-talet började man intressera sig för skallens form, och kopplade olika kranieformer till olika människoraser. Viktiga är Petrus Campers föreläsningar om hur olika raser kännetecknades av olika ansiktsvinklar (1770). Även om Camper själv främst tänkte sina iakttagelser som en hjälp för porträttmålare fick de med tiden avgörande inflytande på rasistiska ideologier eftersom hans teckningar visar på en likhet mellan den svarta rasens sluttande ansiktsvinkel och apor.

Curman håller ett ben framför kraniet. Det kan se lite komiskt ut, som om han knackade på skallbenet, men förmodligen illustrerar han just dess ansiktsvinkel, den raka linjen från pannan ner till hakan, ett tecken på att det tillhör den vita, nordiska rasen.⁵ Detta syns måhända tydligare på kraniet som är placerat på bordet bakom ryggen på professorn, och som är avbildat i profil. Det sistnämnda kraniet har också sin pendang i

teckningen på den svarta tavlan strax till höger om Curmans hjässa. Sistnämnda kan vara lite svårt att se på reproduktion (sanningen är att jag inte noterade den förrän Fredrik Svanberg på Historiska Museet i Stockholm gjorde mig uppmärksam på den).⁶

Curman var själv en rätt duktig konstnär. Han hade studerat på Konstakademien 1856-60, och tycks främst ha praktiserat teckning och skulptur, men kom också att ägna sig tidens nymodighet: fotokonsten. Det finns mängder av fotografier bevarade av hans hand, inte minst landskap, men det som är mest intressant i detta sammanhang är hans verksamhet som medicinsk fotograf på Karolinska institutet i början av 1860-talet. Där fotograferade han patienter med olika sjukdomar och missbildningar, medicinska preparat och kranier. Hans assistent var Gustaf Retzius.⁷

1864 tillträdde Curman tjänsten som professor i plastisk anatomi vid Konstakademien, som gick ut på att lära ut anatomins grunder till eleverna. Det var en tjänst som före honom hade innehafts av Gustaf von Düben och Anders

Retzius, Gustaf Retzius far. Far och son Retzius är centrala för rasläran och skullmätningarnas utveckling internationellt, något som kräver en liten utläggning om rastänkandets historia.

Den tidiga rasforskningen, med Carl von Linné (1707-1778) och Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840) som betydelsefulla företrädare, byggde upp klassifikationssystem som utgick från geografi. Olika människoraser ansågs ha sin hemhörighet på olika kontinenter och vara klart avgränsande från varandra. Den vita rasen (kaukasier, enligt Blumenbach) hörde hemma i Europa, den svarta i Afrika, den gula i Asien, den bruna i Oceanien och Sydostasien, och den röda i Amerika. Slagkraften i att tänka raser i tydliga färgkategorier var stor och dominerar tänkandet än idag.

Rasindelningen av världens folk kopplades under 1800-talet samman med Campers studier av kranier. Härigenom blev rasläran också tillämplig på arkeologiskt material, där ögon-, hår- och hudfärg inte längre var avläsbart. Den svenske arkeologen Sven Nilsson (1787-1883)

” Härskarklassen i alla samhällen är vit, eller har i varje fall inblandning av vitt, enligt Gobineau. Hans rasspektrum innehåller både en klass- och en genusaxel.

De arbetande
klasserna är
mindre vita, inte
bara i kolonierna
utan också i
Europa. Den vita
rasen är i hans
ögon också den
mest manliga, den
svarta den mest
kvinnliga.

ansåg sig utifrån kranier kunna slå fast att Europas ursprungliga, rundskalliga, nomadiska jägarfolk trängts undan av ovalskalliga jordbrukare under stenåldern. Denna så kallade storutbredningsteori inspirerade Anders Retzius (1796-1860), professorn i anatomin och fysiologi vid Karolinska institutet, att utveckla ett klassificeringssystem för kranier där de indelades i långa (dolicefekal) och runda (brakycéfala) skallar, samt i utskjutande (prognata) eller räta (orthognata) käkpartier. De rasrena svenskarna var dolicefekala och orthognata. Genom de alltmer finfördelade klassificeringarna kom enhetligheten i den vita europeiska, och svenska, befolkningen att brytas upp.

På målningen är Curman avbildad i perfekt profil, något som är tämligen ovanligt i oljemålningar. Det vanliga är att välja trekvartsprofil eller frontal avbildning i representationsporträtt. Men genom profilställningen synliggörs Curmans perfekta skallform, som är ovanligt väl synlig eftersom han är ganska tunnhårig. Genom att jämföra med kritteckningarna ovanför hans huvud kan betraktaren se att han uppfyller Retzius kriterier för att vara en dolikocefal orthognat – en äkta svensk.

Men, och här flätas ras och klass

samman, egentligen behövde dåtidens betraktare inte detaljstudera hans skalle för att vara säker på att Curman tillhörde en överlägsen ras. Den kom av hans höga position i samhället. Den etablerade synen vid tiden var att Sverige visserligen var synnerligen rasmässigt homogent, men att befolkningen var långt ifrån oblandad. Mest renrasig var överklassen och därefter bondeklassen. Arbetare, för att inte tala om tiggare och trashankar, uppvisade mer blandad härstamning.

Störst betydelse för hur rastänkandet utvecklades till regelrätt rasism och tankar om vit överhöghet har Joseph Arthur de Gobineau. I Essai sur l'inégalité des races humaines (1853–1854) förklarar han stora civilisationers uppgång och fall med rasblandning. Han tänker sig att alla civilisationer alltid består av erövrare och erövrade, härskarfolk och besegrade folk, där det förstnämnda alltid är vitast. Härskarna är inte lika många som de underkuvade och som regel inte lika fruktsamma. Dessutom finns både attraktion och repulsion mellan raserna vilket på sikt leder till rasblandning. Varje civilisation bär sålunda på fröet till sin egen undergång, när det vita blodet späts ut alltför mycket. Andra raser utgör sålunda ett reellt hot mot den västerländska civilisationen, något som senare nazisterna kom att ta

fasta på. Gobineau själv var pessimist. Rasblandning är oundvikligt. Efter antiken har det inte funnits något oblandat vitt folk och med enkel statistik utifrån Bibelns tideräkning tycker sig Gobineau kunna visa att om sex till sju tusen år kommer hela mänskligheten att gå under till följd av uttunningen av det vita blodet.

Det finns enligt Gobineau tre huvudsakliga raser, den vita, den gula och den svarta. Alla stora civilisationer var enligt Gobineau resultatet av vita erövringar: den egyptiska var följd av en arisk kolonisering från Indien liksom även den kinesiska; den grekiska antiken var vit och blomstrande tills det semitiska blodet tog överhanden. Det romerska rikets fall var också en konsekvens av utspädning av det vita blodet. Även de prekolumbianska civilisationerna i Syd- och Mellanamerika ansågs ha uppkommit genom vita folks erövringar under förhistorisk tid.

Härskarklassen i alla samhällen är vit, eller har i varje fall inblandning av vitt, enligt Gobineau. Hans rasspektrum innehåller både en klass- och en genusaxel. De arbetande klasserna är mindre vita, inte bara i kolonierna utan också i Europa. Den vita rasen är i hans ögon också den mest manliga, den svarta den mest kvinnliga.⁸ Synsättet tycks väl

anpassat för att legitimera den vita koloniala erövringen av andra länder och kontinenter.

Gobineaus förklaringsmodell för civilisationers öden är originell men mötte hårt motstånd under hans livstid. Att Essai sur l'inégalité des races humaines gått till historien har enbart med 1900-talets reception att göra. Om det inte varit för rasbiologer som svenske Herman Lundborg och den tyska nazismen, hade den franske greven sannolikt fallit i glömska.

De fattigas kroppar

1800-talets insamling av mänskliga kvarlevor till anatomiska samlingar i Sverige har blivit föremål för förnyat intresse under senare år. Mest uppmärksamhet har ägnats skelett som samlats in från ”främmande” kulturer, inte sällan genom gravplundringar. Frågor om huruvida, under vilka former och till vem dessa ska återlämnas, har väckt internationellt intresse. Mindre uppmärksammat är att den överväldigande delen av de mänskliga kvarlevorna på de tidigare anatomiska instituten och museerna kommer från de fattigaste lagren av den svenska befolkningen. Det är de jordiska resterna av samhällets olycksbarn: fattighjon, brottslingar och självmördare. Fredrik Svanberg noterar att i de anatomiska samlingarna saknas kvarlevor av dem som såg sig som skapelsens krona. Insamlandet av kroppar handlade uteslutande om ”de andra”: om andra folkslag, om avvikare och om fattiga. Genom en ny förordning 1880 kunde alla lik från Stockholms arbets- och försörjningsinrättningar och fängelser, där släktingar saknade medel för begravning, bli föremål för dissektion. De flesta dissekerade kropparna fram till 1930-talet kom också från dessa inrättningar. Vem som blev dissekerad i syfte att hjälpa vetenskapen var sålunda en fråga om klass. Detta sågs som ett sätt för de döda att betala tillbaka en skuld till samhället.⁹

Även Konstakademiens elever deltog i dissektioner, en eller två gånger per år, först på Karolinska institutet men från 1897 i Konstakademiens

nya lokaler där ett särskilt rum hade iordningsställts, inklusive en hiss som förde upp kropparna från källaren.¹⁰ Kropparna skulle sedan begravas, men det verkar som att åtminstone vid de stora intuitionerna som Karolinska institutet, Uppsala universitet och Lunds universitet, sparades delar av dem som preparat. Individer förvandlades härigenom till divider, och kunde även sättas samman till ”nya kroppar”, ett slags kompositer.¹¹ I denna process framtogs de sina namn, sin historia. De fattigas kroppar blev åskådningsobjekt i överklassens händer, som skallen i Carl Curmans hand.

Relationen mellan Curman och kraniet han håller i sin hand, och de andra mänskliga kvarlevorna i bakgrunden, är således också en fråga om klassrelationer. En fråga om vem som har rätt, eller kan ta sig rätt, att bestämma över andras kroppar, under personernas livstid men också efter deras död. Samtidigt framstår faktiskt kraniet som ett ideal, ett exempel på ett dolikocefalt och orthognat människa av den nordiska rasen. Härigenom öppnar sig skuggan av en osäkerhet i bilden, förmodligen helt utan konstnärens avsikt. Är verkligen alla personer på bilden representanter för det resliga, långskalliga, vita, blonda och blåögda folk som, enligt dåtidens forskning, bebott Sverige

sedan istiden?

Idén om långskallighet och rak ansiktsvinkel som ett tecken för den vita rasen kom under slutet av 1800-talet att sprida sig långt utanför antropologin och konsten. Skillnaderna kom att legitimera kolonialismens härjningar, inte minst i Afrika. Den vita rasen ansågs inte bara vara den vackraste, utan också den mest intellektuellt och moraliskt högtstående. Det ansågs ligga i hela mänsklighetens intresse att de europeiska kolonialmakterna lade under sig världen. Endast så kunde modernisering och framsteg uppnås. Håkan Blomqvist har visat hur dessa vithetsnormer tidigt etablerade sig även inom den svenska arbetarrörelsen.¹² Men medan utpekandet av de andra var entydigt, har vitheten varit mer undflyende.

Vem som passerar som vit bestäms lokalt, som utslag av lokala maktförhållanden. För de svenskar som, samtidigt som Malmström porträtterade Curman, emigrerade till Amerika kom det nog som en chock att de inte självklart betraktades som vita (eller lika vita som den anglosaxiska befolkningen). För frågan om vithet är inte endast, och ofta inte ens främst, en fråga om hudfärg. Det är en fråga om makthierarkier mellan olika grupper, där de senast anlända

immigranterna oftast hamnar långt ner. Detta kan exemplifieras med skogshuggaren Horace Glenn som 1901 skriver hem till sina föräldrar från skogarna i norra Minnesota: ”9/10th of the men are Roundheads & the most disgusting, dirty, lousy reprobates that I ever saw ... There are probably 15 white men here to 60 Swedes ...”¹³ Att idéer om rundskallar är en självklar referens i ett brev skrivet av en amerikansk skogsarbetare vittnar om hur utbrett rastänkandet var vid sekelskiftet 1900.

I dagens officiella myndighetssverige används inte längre några raskategorier. Ändå vittnar de senaste årens avslöjanden om polisens rom-register och Reva-kampanjer om att föreställningar som ytterst grundas i rastänkande fortfarande är vid liv. Detta vittnar även vardagliga och till synes oskyldiga frågor som ”varifrån kommer du egentligen?” om. Eller när SVT rapporterade från terroristattacken i Trollhättan att grundskolan Kronan hade ”få svenska barn”. Den uttalade normen i 2000-talets Sverige är liksom på 1800-talet att en ”äkta” svensk är vit. Visserligen skulle väl idag bara de mest uttalade rasisterna kunna använda uttryck som rundskalle, men samma underliggande rastänkande är verksamt i frekvent använda begrepp som babbe, blatte och svartskalle. <<

^[1] Tomas Björk, "Fragment av konsthistorien i ett grupporträtt", *Vad betyder verket? Konstvetenskapliga studier kring måleri, skulptur, stadsplanering och arkitektur*, red. Thomas Hall, Ewa Kron och Lempi Borgwik, Eidos nr 1, Stockholms universitet 2001, s. 81 (s. 79-88). Eleverna är från vänster till höger: Esther Kjerner, Alice Nordin, Otto Strandman, Hilda Råberg, Cecilia Palm, Tycho Ödberg, Lillie Maria Bergh, Emil Österman och Märta Carol82, s. 68-73. ina Nordberg.

^[2] Björk 2001, s. 80-81.

^[3] Ingrid Ingelman, *Kvinnliga konstnärer i Sverige. En undersökning av elever vid Konstakademin, inskrivna 1864–1924, deras rekrytering, utbildning och verksamhet*, diss. Uppsala 1982, s. 36.

^[4] Ingelman 19.

^[5] Tomas Björk antar att han pekar på en detalj i pannlobens uppbyggnad. Björk 2001, s. 81.

^[6] Fredrik Svanberg, Människosamlarna. Anatomiska museer och rasvetenskap i Sverige ca 1850-1950, Historiska Museet, Stockholm, 2015, s. 211.

^[7] Solveig Jülich, "Medicinen och fotografiets mekaniska objektivitet. Carl Curman och tillkomsten av Karolinska institutets fotografiska ateljé 1861", *Lychnos* 1998, s. 75-120.

^[8] Martin Bernal, Black Athena. *The Afroasiatic roots of classical civilization. Vol.1, The fabrication of Ancient Greece 1785-1985*, London 1991, s. 343.

^[9] Svanberg 2015, s. 101-102.

^[10] Eva Åhrén, Döden, kroppen och moderniteten, diss. Stockholm 2002, s. 105.

^[11] Svanberg 2015, s. 13.

^[12] Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, diss. Stockholm 2006.

^[13] Rudolph J Vecoli, "Immigrants and the Twin Cities. Melting Pot och Mosaic", *Swedes in the Twin Cities. Immigrant Life and Minnesota's Urban Frontier*, red. Philip J Anderson och Dag Blanck, St Paul 2001, s. 17.

röda rummet.

Stöd utgiuningen & gör Röda rummet ännu bättre!

pg. 13 04 07–0

Ur Our revolution, New York: Henry Holt and Co, 1918, en samling av Trotskijs skrifter, skrivna mellan 1904 och 1917 som sammanställdes och översattes till engelska av Moijssaje Olgin. Översättning från engelska Göran Källqvist.

Leo Trotskij:

Sovjeten och revolutionen – femtio dagar (1907)

Historien om sovjeten är en historia på 50 dagar. Sovjeten bildades den 18 oktober. Dess möte den 3 december avbröts av militäravdelning från regeringen. Mellan dessa två datum levde och kämpade sovjeten.

Vad var det centrala med denna institution? Vad gjorde att den under denna korta period kunde ta en ärofull plats i det ryska proletariats historia, i den ryska revolutionens historia?

Sovjeten organiserade massorna, ledde politiska strejker, ledde politiska demonstrationer, försökte beväpna de arbetande. Men andra revolutionära organisationer gjorde samma saker. Det centrala med sovjeten var dess strävan att bli ett statligt maktorgan. Proletariatet å ena sidan och den reaktionära pressen å den andra har kallat sovjeten "en arbetarregering". Det återspeglar bara det faktum att sovjeten i själva verket var fröet till en revolutionär regering. I den mån sovjeten faktiskt hade någon myndig makt så utnyttjade den det. I den mån makten låg i händerna på den militära och byråkratiska monarkin kämpade sovjeten för att få den.

Innan sovjeten hade det funnits revolutionära organisationer bland industriarbetarna, till största delen av socialdemokratisk karaktär. Men det var organisationer inom proletariatet, deras omedelbara syfte var att påverka massorna. Sovjeten är en proletariats organisation, dess mål är att kämpa om den revolutionära makten.

Samtidigt var sovjeten ett organiserat uttryck för proletarietets vilja som klass. Under sin kamp om makten använde sovjeten de metoder som på ett naturligt sätt avgjordes av proletarietets karaktär som klass: dess plats i produktionen, dess numerära styrka, dess sociala enhetlighet. Under sin kamp om makten har sovjeten förenat arbetarklassens alla sociala aktiviteter och riktat dem åt samma håll, inklusive beslut

angående konflikterna mellan enskilda representanter för kapitalet och arbetarna. Denna förening var ingalunda ett konstgjort taktiskt försök: den var ett naturligt resultat av situationen för en klass som medvetet utvecklade och breddade sin kamp för sina omedelbara intressen och genom händelserna logik hade tvingats ta ledningen under den revolutionära kampen om makten.

Sovjetens viktigaste vapen var den politiska massstrejken. Strejkens styrka är att den desorganiserar regeringens makt. Ju större "anarki" en strejk skapar desto närmare är den segern. Det gäller bara när "anarkin" inte skapas genom anarkistiska aktioner. Den klass som dag efter dag sätter industrio och regeringsapparaten i rörelse, den klass som genom att plötsligt avbryta arbetet kan förlama både industrin och regeringen måste vara tillräckligt organiserad för att inte själv bli det första offret för just den "anarki" som den har skapat. Ju mer desorganisation strejken skapar inom regeringen, desto fler regeringsfunktioner tvingas strejken ta på sig.

Arbetsdelegaternas sovjet inför en fri press. Den organiserar patruller på gatorna för att säkerställa medborgarnas säkerhet. Den övertar i större eller mindre grad posten, telegrafn och järnvägarna. Den strävar efter att införa åtta timmars arbetsdag. Den förlamar enväldsregeringen med hjälp av en strejk och överför sin egen demokratiska samhällsordning till den arbetande befolkningens liv i städerna.

Efter 9 januari hade revolutionen visat sin makt över de arbetande massornas sinnen. Med revolten på Potemkin Tavritjeskij den 14 juni hade den visat att den kunde bli en materiell kraft. Med oktoberstrejken hade den visat att den kunde desorganisera fienden, förlama hans vilja och förödmjuka honom enormt. Genom att organisera Arbetardeputerades sovjeter över hela landet visade den att den var förmögen

”

**Proletariatet
framträdde på
revolutionens
slagfält som en
självständig
massa, helt
självständig från
den borgerliga
liberalismen.**

att skapa en makt med auktoritet. Revolutionär auktoritet kan bara grunda sig på en aktiv revolutionär kraft. Oavsett vad vi anser om den ryska revolutionens fortsatta utveckling, så är det ett faktum att ingen klass utöver proletariatet hittills har visat sig villig att upprätthålla en revolutionär makt. Revolutionens första handling var proletariatets sammandrabbning med monarkin på gatorna. Revolutionens första verkliga seger uppnåddes med hjälp av proletariatets klassvapen, den politiska strejken. Den första kärnan till en revolutionär regering var en proletär representantförsamling. Sovjeten är den första demokratiska makten i Rysslands moderna historia.

Sovjeten är massornas organiserade makt över sina ingående delar. Den är en äkta, oförfalskad demokrati, utan något tvåkammarssystem, utan någon professionell byråkrati, med rätt för väljarna att när som helst återkalla sin deputerade och ersätta denne med någon annan. Genom sina medlemmar, genom de deputerade som valts av de arbetande, leder sovjeten proletarietets alla samhällsaktiviteter i sin helhet och i sina olika delar. Den skisserar de steg som proletarietet ska ta, den ger det en paroll och en fana. Konsten att leda massornas aktivitet på grundval av organiserat självstyre tillämpas här för första gången på rysk mark. Enväldet styrde över massorna, men det ledde inte dem. Det satte upp mekaniska murar för massornas levande skapande krafter, och innanför dessa murar höll det landets rastlösa element i järnhårt förtryckande band. Det enda som enväldet någonsin ledde var armén. Men det var inte att leda, utan bara att kommendera. Under de senaste åren har till och med ledningen över denna uppsplittrade och hypnotiserade militära massa glidit enväldet ur händerna. Liberalismen var aldrig tillräckligt stark för att kommendera massorna, eller tillräckligt initiativrik för att leda dem. Dess inställning till massrörelser, även de som hjälpte liberalismen direkt, var densamma som till respektingivande

naturfenomen, jordbävningar eller vulkanutbrott. Proletariatet framträdde på revolutionens slagfält som en självständig massa, helt självständig från den borgerliga liberalismen.

Sovjeten var en klassorganisation, det var källan till dess stridsförmåga. Att den krossades under sin första existens berodde inte på bristande självförtroende bland massorna i städerna, utan på grund av att den begränsades till bara en revolution i städerna, på grund av byarnas relativt passiva inställning, på grund av underutvecklingen av arméns bondeelement. Sovjetens ställning inom städernas befolkning var så stark som den kunde vara. Sovjeten var inte officiell representant för alla de halva miljonen arbetande i huvudstaden. Dess organisation omfattade omkring 200.000, huvudsakligen industriarbetare. Och även om dess direkta och indirekta politiska inflytande var mycket större, så fanns det tusen och åter tusen proletärer (inom byggnadsindustrin, bland hembiträden, daglönare, chaufförer) som knappast eller inte alls påverkades av sovjeten. Men det finns ingen tvekan om att sovjeten företrädde intressena hos alla dessa proletära massor. Det fanns få anhängare till de Svarta hundradena på fabrikena, och deras antal sjönk timme för timme. De proletära massorna i Petersburg stod bestämt bakom sovjeten.

Bland de många intellektuella i Petersburg hade sovjeten fler vänner än fiender. Tusentals studenter erkände sovjetens politiska ledarskap och stödde passionerat dess beslut. De

yrkesutbildade i Petersburg stod helt och hållet på sovjetens sida. Sovjetens stöd till post- och telegrafstrejken skaffade den sympati bland de lägre regeringstjänstemännen. Alla förtryckta, alla olyckligt lottade, stadens alla ärliga element, alla som strävade efter ett bättre liv stod instinktivt eller medvetet på sovjetens sida. Sovjeten var en faktisk eller möjlig representant för en överväldigande majoritet av befolkningen. Dess fiender i huvudstaden hade inte varit farliga om de inte hade skyddats av enväldet, som grundade sin makt på de mest underutvecklade elementen i en armé som hade rekryterats bland bönderna. Sovjetens svaghet var inte dess egen svaghet, det var svagheten hos en ren stadsrevolution.

Perioden av femtio dagar var en period av största makt för revolutionen. Sovjeten var dess organ under kampen om statsmakten. Sovjetens klasskaraktär avgjordes av stadsbefolkningens klasskiktning och den politiska fiendskapen mellan proletariatet och den kapitalistiska borgarklassen. Denna fiendskap visade sig till och med på det historiskt begränsade fält som kampen mot enväldet utgjorde. Efter oktoberstrejken hindrade den kapitalistiska borgarklassen medvetet revolutionens utveckling, den lilla medelklassen visade sig vara icke existerande, oförmögen att spela någon självständig roll. Stadsrevolutionens verkliga ledare var proletariatet. Dess klassorganisation var revolutionens organ under dess kamp om makten.

Kampen om makten, statsmakten, är revolutionens centrala mål. De femtio

dagarna i sovjetens liv och det blodiga slutet har visat att städerna i Ryssland är en alltför snäv grundval för en sådan kamp, och en lokal organisation kan inte vara det centrala ledande organet ens inom stadsrevolutionens gränser. För en nationell uppgift behövde proletariatet en organisation i nationell skala. Petersburgsovjeten var en lokal organisation, men behovet av en central organisation var så stort att den tvingades ta ledningen i nationell skala. Den gjorde vad den kunde, men förblev ändå i första hand Arbetardeputerades Petersburgsovjet. Redan den första sovjeten visade det trängande behovet av en allrysk arbetarkongress, som utan tvivel skulle ha haft auktoritet att bilda ett centralt ledande organ.

Kollapsen i december gjorde att det inte gick att förverkliga. Tanken blev kvar, ett arv från de femtio dagarna.

Tanken på en sovjet har genomträngt de arbetande medvetande som en första förutsättning för massornas revolutionära handlingar. Erfarenheterna har visat att en sovjet inte är möjlig eller önskvärd under alla omständigheter. Den objektiva innebörden i sovjetorganisationen är att skapa förutsättningar för att desorganisera regeringen, för "anarki", med andra ord för en revolutionär konflikt. Den revolutionära rörelsens nuvarande stiltje, reaktionens galna seger, gör det omöjligt med en öppen, valbar, stark massorganisation. Men det finns ingen tvekan om att första bästa nya revolutionära våg kommer att leda till att det skapas sovjet över hela landet. En allrysk sovjet, organiserad av en allrysk arbetarkongress, kommer att ta ledningen över proletariatets

lokala valda organisationer. Namnen är givetvis ointressanta, och det är också de organisatoriska detaljerna. Det viktigaste är: ett centraliserat demokratiskt ledarskap under proletariatets kamp för en folklig regering.

Historien upprepar sig inte och den nya sovjeten kommer inte att behöva gå igenom de femtio dagarnas erfarenheter på nytt. Men de kommer att ge den ett fullständigt handlingsprogram. Detta program är uppenbart. Att upprätta en revolutionärt samarbete med armén, bönderna och borgarklassens allra lägsta skikt i städerna. Att avskaffa enväldet. Att krossa enväldets materiella organisation genom att rekonstruera och delvis upplösa armén. Att riva ner hela den byråkratiska apparaten. Att införa åtta timmars arbetsdag. Beväpna befolkningen, till att börja med proletariatet. Att omvandla sovjeterna till organ för revolutionärt självstyre i städerna. Att skapa Bondedeputerades sovjet (Bondekommittéer) som lokala organ för jordbruksrevolutionen. Att organisera val till Konstituerande församlingen å folkrepresentanternas vägnar.

Det är lättare att formulera ett sådant program än att genomföra det. Men om revolutionen någonsin kommer att vinna så kan inte proletariatet välja något annat. Proletariatet kommer att utveckla färdigheter som världen aldrig har skådat. Historien om femtio dagar kommer bara att bli en liten sida i den stora boken om proletariatets kamp och slutgiltiga seger. <<

BILD. Petersburgsovjeten inför rätta 1906.

Verka utan att synas

– de policyprofessionellernas roll

*Ett särskilt kännetecken för vår tid är att en ny grupp av så kallat policyprofessionella tagit sitt säte mitt i politiken: i departement, riksdagskanslier, partier, PR-organ, intresseorganisationer och tankesmedjor. Men vad är det här för en ny typ av social kategori? Vad är specifikt för den? Och hur påverkar den politiken och i sin förlängning demokratin? Forskningsstudien **Makt utan mandat** penetrerar fenomenet. Ytterst menar denna artikels författare att fenomenet är en av flera aspekter på hur den borgerliga demokratin är stadd under förtunning.*

De senaste decennierna har antalet policyprofessionella, och dess tyngd i den svenska politiken, vuxit lavinartat. Det har föranlett socialantropologen Christina Garsten, statsvetaren Bo Rothstein och sociologen Stefan Svallfors att genomföra en samhällsvetenskaplig forskningsstudie av fenomenet. Boken **Makt utan mandat** är resultatet av denna forskningsstudie. Metoden som de främst använt sig av är djupintervjuer av 72 policyprofessionella för att greppa hur denna yrkeskår ser ut, dess maktmöjligheter, självbild och framtidsutsikter.

Vad är då en policyprofessionell? Vad inkluderar det som yrkesgrupp och speciell social kategori? I första kapitlet definierar författarna begreppet: ”Det handlar till exempel om politisk sakkunniga och pressekreterare i regeringskansliet, politiska sekreterare i riksdagen såväl som i kommuner som landsting, personer som arbetar med samhällspolitiska analyser och utredningar inom olika fackförbund och andra intresseorganisationer, personer som arbetar med PR och andra uppdrag på konsultbyråer som särskilt har inriktat sig på politikens område samt personer på så kallade tankesmedjor som är nära kopplade till den politiska sfären”.

Policyprofessionell som social kategori

I andra kapitlet försöker man att frilägga vad som är specifikt för denna sociala kategori. Här påvisas det att de är relativt unga. Medianåldern ligger på knappt fyrtio år. Man uppskattar att antalet rör sig om cirka 2000-2500 personer, och om de personer som är

MAKT UTAN MANDAT: DE POLICYPROFESSIONELLA I SVENSK POLITIK är skriven av Christina Garsten, professor i socialantropologi, Bo Rothstein, professor i statsvetenskap och Stefan Svallfors, professor i sociologi. *Dialogos Förlag 2015*

anställda av näringslivet för att lobba mot politiken tas med (något som inte görs i denna studie) handlar det om ungefär 3500 personer. Nästan alla är universitetsutbildade, hälften av dem har en universitetsexamen på minst masternivå. De har i genomsnitt en betydligt högre utbildning än riksdagsledamöterna, även om tre fjärdedelar av dessa också studerat vid universitetet. Deras vanligaste huvudämne är statsvetenskap följt av nationalekonomi. Nästan hälften av dem som har universitetsutbildning har den från Stockholm eller Uppsala. Deras genomsnittliga lön ligger betydligt lägre än riksdagsledamöternas, även om spännvidden mellan olika anställningar är betydande. De bäst betalda policyprofessionella ligger på en nivå liknande en minister eller partiledare. Könsfördelningen är ganska jämn. Flera av organisationstyperna har i det närmaste en 50/50 fördelning mellan män och kvinnor. PR-byråerna och tankesmedjorna har dock en betydande övervikt av män. De policyprofessionella är en rörlig yrkeskategori. När data till **Makt utan mandat** inhämtades våren 2012 var mediananställningsåret 2010. Endast en av tio inom kategorin har någon gång haft ett uppdrag som politisk förtroendevald. Det är ovanligt att man kommer från familjer där någon har eller haft politiken som yrke eller varit fritidspolitiker. Så föreställningen om en ”politisk adel” där makt skulle gå i arv vederläggs. År 2009 gjordes det en studie som omfattade 18 OECD-länder om hur många policyprofessionella det gick per minister i regeringskanslierna. Här visade det sig att Sverige med siffran 6 befann sig klart under det genomsnittliga medeltalet. Italien toppade med siffran 35 och längst ner var Danmark med 0,5 anställda. Bokens avsnitt som överblickar

forskningsläget visar att det inte tidigare gjorts någon enhetlig studie av de policyprofessionellas roll inom svensk politik, så **Makt utan mandat** är lite av ett pilotprojekt. Däremot har det genomförts en hel del studier inom vissa andra länder och själva begreppet ”policyprofessionell” formulerades 1978 av den amerikanske statsvetaren Hugh Heclö. Bokens följande kapitel tar upp vad de policyprofessionella egentligen sysslar med i sitt arbete och dess syn på sin verksamhet. Därpå följer ett textparti där det utifrån en antropologisk ansats ställs frågan om man kan se denna grupp som en ny politisk ”stam” i det svenska politiska landskapet med sina egna koder, ritualer, terminologi myter och nätverk?. Frågan besvaras jakande.

Partiernas medlemstapp

I det avsnitt vilket jag upplever som bokens mest intressanta del reses frågan vad denna grupps ställning innebär för maktförhållandena i svensk politik avseende andra kategorier: partiernas medlemmar, de folkvalda, de opolitiska tjänstemännen samt massmedia. De policyprofessionella som social kategori har vuxit till i betydelse, samtidigt som de svenska partiernas medlemsantal sjunkit drastiskt och de två senaste decennierna halverats. Idag tillhör knappt tre procent av medborgarna något politiskt parti. En historisk orsak till partiernas kräftgång i medlemsnumerär är att antalet förtroendeposter radikalt minskat – genom kommunreformerna 1952 och 1970, varvid antalet kommuner skars ner från totalt 2500 till 290, men dessa reformer ligger nu ganska långt bort i tiden. De politiska partierna har tappat medlemmar ända sedan 1960 och således fortsatt att göra det i oavbruten

”

Det går inte här att bortse från att de policyprofessionella som social kategori vuxit till i betydelse, samtidigt som de svenska partiernas medlemsantal sjunkit drastiskt och de två senaste decennierna halverats. Idag tillhör knappt tre procent av medborgarna något politiskt parti.

takt de senaste 20 åren. Frågan är om de policyprofessionella idag fungerar likt ett filter mellan medlemmar och förtroendevalda, ett filter som gjort att de traditionella gräsrotternas inflytande beskrivits och därmed varit en orsak till medlemstappet? Bokens intervjuer förmedlar bilden av att så är fallet. Här refereras till att de policyprofessionella bland annat har en roll som ”grindvakter” vid bedömning av vilka propositioner/motioner som ska släppas fram, bevakare av den dagliga partiledningens ståndpunkter över vilken politik som ska föras ut, ståndpunkter som överordnas demokratiska stäm- och kongressbeslut. Eller som en policyprofessionell refererar till hur han brukar agera mot enskilda

riksdagsledamöter: ”Och då säger de: - Men det här tycker kongressen/stämman. - Ja, men allt som kongressen/stämman tycker är inte bra, det vet du också”. En annan sak i sammanhanget, som boken faktiskt inte tar upp, är att partiernas gräsrotter idag har ringa inflytande över hur politiken paketeras. Den hanteringen har i hög grad övertagits av PR-byråer. I det stora hela kan man skönja en förskjutning mot att vanliga medlemmar reducerats till enkla distributörer av en politik som den högsta ledningen beslutat, policyprofessionella vakat över och reklamfirmor paketerat. Belysande är det dessutom att det genom intervjumaterialet tydliggörs att de policyprofessionellas viktigaste

drivkraft i sitt arbete är att känna att de utövar politisk makt, makt som de inte uppnått i första taget om de gått den gängse partivägen. Eller som en PR-konsult uttrycker det hela: ” I en demokratisk organisation skulle det ta ganska lång tid innan jag skulle få möjlighet att påverka på det sättet som jag har nu, när jag kan komma in utifrån och direkt få jobba med deras styrelse, förbundsordförande eller generalsekreterare”.

Demokratisk förtunning

Sammantaget ger Makt utan mandat bilden av hur den borgerliga demokratin under senare decennier ur en viktig aspekt förtunnats. En annan

sådan är självklart EU-medlemskapet – 30-40 procent av riksdagsbesluten är idag en enkel kodifiering av lagstiftning beslutad i Bryssel, en supermaktsarena där beslut stadfäst för 507 miljoner medborgare i 28 länder. Frågan är då var den i retoriken så omhuldade närhetsprincipen tar vägen? Överhuvudtaget ställer den fördjupade globaliseringen – och då inte minst handelsavtal som sträcker sig över så många fler samhällsliga fält än enbart handel – frågor om vart den borgerliga demokratin och det rådande samhällsstyret är på väg? Denna demokrati är idag satt under press från flera olika håll. Frågan är vad som händer med samhällsbygget i stort om den fortsätter att förtunnas? <<

Ny
tid

Vänsterrösten från Finland

Kultur- och samhällstidskriften Ny Tid går på djupet och erbjuder en kritisk vänstersynvinkel på Finland, Norden och världen.

Prenumerera på 12 nummer per år för endast 740 kronor!

nytid.fi/prenumerera.

”(Ny Tid) tar läsaren till den fruktbara och mångfacetterade grogrund, ur vilken en levande kultur och förståelsen för vår samtid växer.”

- PAAVO ARHINMÄKI, FINLANDS KULTURMINISTER OCH VÄNSTERFÖRBUNDETS ORDFÖRANDE 2013, DÅ NY TID VALDES TILL ÅRETS KULTURTIDSKRIFT

Ned med vapnen!

– unionsupplösningens drama

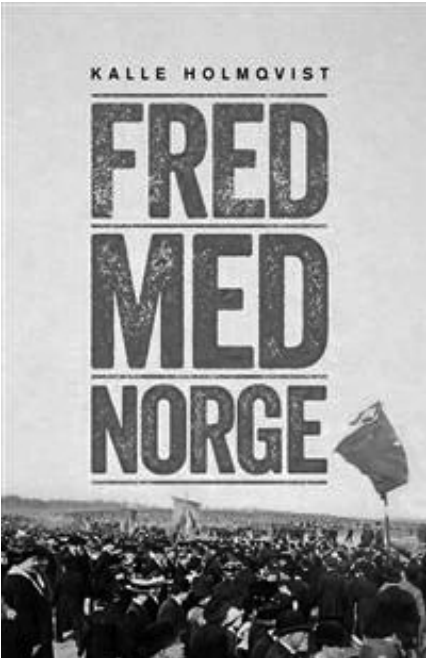
Kalle Holmqvist har skrivit en populär och informativ bok om den svenska arbetarrörelsens kamp för fred med Norge i samband med upplösningen av unionen mellan Sverige och Norge 1905.

Boken inleds med ett fascinerande citat ur den socialdemokratiska tidningen *Arbetet* i Malmö från september 1905. Sjunde kompaniet i något av de svenska regementena började plötsligt under en övning i Revinge i Skåne sjunga den norska ”Ja, vi elsker dette land”. Löjtnanten talade då om att den sången ”under nuvarande förhållanden”, d.v.s. konflikten mellan den svenska högern och staten och den norska befolkningen, inte fick sjungas. När då soldaterna istället tog i med Internationalen och en annan populär socialistisk sång, så var det mer acceptabelt och blev ”opåtaladt”.

Citatet säger mycket om hur laddad frågan om Norges självständighet var under året 1905. Frågan hade emellertid inte uppstått plötsligt utan hade en lång förhistoria.

Norge hade i många århundraden tillhört Danmark. I samband med Napoleonkrigen i början av 1800-talet satsade emellertid Danmark fel när man stödde den franska sidan. Sverige hade 1809 för sin del förlorat den finländska delen av riket till Ryssland. I stället för att satsa på en återerövring av Finland, slöt den svenska staten en allians med Ryssland med målet att erövra Norge från Danmark. Svenska trupper deltog i besegrandet av Napoleon vid Leipzig 1813 och på hemvägen tågade trupperna mot Danmark och tvingade fram en uppgörelse om Norge. Europas stormakter stödde de svenska anspråken och därmed var frågan avgjord.

Norrmännen var dock inte med på resultatet av uppgörelsen och sammankallade i stället en

KALLE HOLMQVIST
Fred med Norge. Arbetarrörelsen och unionsupplösningen 1905.
Murbruk förlag 2015

ARTIKELFÖRFATTARE
Per-Olof Mattsson är lektor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet. Forskar med inriktning på arbetarlitteratur. Han har i *Röda rummet* skrivit flertal artiklar, bland annat *Från modernistisk poet till ämbetsman – den stillsamme socialisten Ragnar Thoursie*.

konstituerande församling i Eidsvoll. En egen grundlag antogs den 17 maj 1814, den dag som ännu är Norges nationaldag. I jämförelse med den svenska författningen var den norska betydligt mer demokratisk. Församlingen var helt emot Sveriges anspråk på att styra i Norge och utsåg i stället en dansk prins till norsk kung. Den svenska staten tog då till vapen och med 45 000 man, många med stor erfarenhet av olika krig, mot norrmännens 30 000, illa utrustade och dåligt tränade, vann svenskarna en snabb seger. Det var dock inte så lätt att kuva norrmännen och fredsfördraget i Moss 1814 kodifierade en union mellan de två länderna med en gemensam monark. Norge fick behålla stortinget, armén och den nya grundlagen. Det är viktigt att komma ihåg att detta var rätt unikt i det dåtida Europa, där reaktionen i och med Wienkongressen 1815 besegrade de radikala vågorna efter franska revolutionen 1789.

Den svenska staten försökte gång på gång stävja de norska strävandena efter självständighet. Firandet av 17 maj förbjöds 1828 och året därpå möttes firandet av svensk militär. Men 1836 utsågs dagen officiellt av stortinget till nationaldag och svenskarna vågade inte längre ingripa.

Mellan den gemensamma men egentligen svenske kungen och stortinget rådde ett slags dubbelmakt. Kungen kunde säga nej till lagförslag som stortinget antagit, men om förslaget röstades igenom tre gånger upphävdes kungens veto. Ett symptomatiskt exempel på stortingets radikalism jämfört med övriga kontinenten är avskaffandet av den norska adeln. Lagen röstades första gången igenom 1816 och blev vid tredje omröstningen 1821 gällande lag och den norska adeln försvann i historiens mörker.

Upplösningen av unionen 1905 hängde samman med att norrmännen ville etablera egna diplomatiska

representationer. Utrikespolitiken lydde under kungen men stortinget ville föra en egen, vilket också den norska borgerligheten hade intresse av. Norge hade en omfattande sjöfart och 1893 röstade stortinget för att det speciella unionsmärket skulle tas bort från den norska handelsflaggan.

I den svenska arbetarrörelsen var sympatierna för Norge mycket starka, speciellt i de socialistiska ungdomsorganisationerna. Socialdemokratin framtida obestridde ledare Hjalmar Branting var emellertid inte från början för upplösning av unionen utan förespråkade en verklig folkunion som alternativ. I februari 1895 antogs vid ett socialdemokratiskt möte i Malmö ett utalande som uppmanade arbetarna att motsätta sig alla försök att undertrycka norrmännen.

När den svenske kungen Oscar II vägrade 1895 att godkänna en ny norsk regering skärptes konflikten. Kungen och krigsmakten fick då också av riksdagen fullmakt att ingripa militärt mot norrmännen.

Vid demonstrationen på första maj i Stockholm 1895 talade Branting och deklarerade att om makthavarna skulle vända gevären mot Norge, kunde det hända att de själva kunde bli skjutna. Han åtalades och dömdes först till fängelse sedan till böter.

Den socialistiska ungdomsrörelsen var vid den här tiden splittrad i en kulturradikal, anarkistisk gren, kallad ungsocialisterna, och en mer partitrogen socialdemokratisk gren. Stödet för Norges strävan efter självständighet var starkt i båda rörelserna och en intensiv aktivitet utvecklades för att motarbeta den svenska statens planer. Det växte också fram ett samarbete med den norska arbetarrörelsen.

Parallellt med att den svenska staten med kungahuset i spetsen blev alltmer hotfull mot norrmännen utvecklade

ungdomsrörelserna en febril aktivitet, inte minst riktad till värnpliktiga. När stortinget i juni 1905 konstaterade att Oscar II inte längre var kung över Norge ställdes allt på sin spets. Frågan var om arbetarrörelsen skulle lyckas i sina försök att förhindra ett krig. Reaktionära krafter mobiliserade till stöd för kungen och militära insatser mot Norge. I juni samlades också den socialdemokratiska ungdomsrörelsen till kongress och antog ett uttalande som förespråkade generalstrejk för att ”förhindra ett krig”. En eventuell mobilisering skulle mötas av vägran att delta och kongressen hävdade att ”vapnen – om de skulle riktas mot någon – icke borde riktas mot norrmännen.” Här fanns ett implicit hot om att vapnen egentligen borde riktas mot de härskande i Sverige. Kongressen uppmanade vidare till massmöten över hela landet under parollen ”Fred med Norge!” Den blivande statsministern Per Albin Hansson menade på kongressen att hela arbetarrörelsen måste vara ”beredd att sätta makt bakom rätten och till hvarje pris förhindra våld mot Norge”. Uppropet trycktes i tidningar och spreds i 100 000 exemplar som flygblad.

Även socialdemokratiska partiet höjde rösten sommaren 1905. Partiets ledning skickade telegram med stöd till det norska partiet och antog ett manifest som bland annat krävde ett erkännande ”utan förbehåll” av ”det norska folkets självbestämningsrätt öfver sina egna öden”. Över hela landet organiserades möten och protester till stöd för Norge.

Aktiviteten från arbetarrörelsens sida till stöd för de norska kraven fick kungahuset och de reaktionära krafterna att tänka två gånger innan man gav sig in i militära äventyr mot grannlandet. Regeringen började också vackla och kungen slog till reträtt. I riksdagen insåg talare som förespråkade en hård linje mot Norge att befolkningen motsatte sig krig mot Norge och att arbetarklassen som helhet skulle kunna hamna ”i socialismens våld”. Särskild agitation och propaganda riktades till de värnpliktiga av ungdomsrörelserna och gjorde armén opålitlig. Till slut gav reaktionen efter och den sista augusti 1905 inleddes förhandlingar i Karlstad. De under sommaren inryckta värnpliktiga i den svenska

armén, 50 000 till antalet, var inte att lita på. Tidningarna fylldes av rapporter om vad som hände bland soldaterna. I Stockholm, på Svea livgarde, sjöng värnpliktiga den norska nationalsången och Arbetets söner.

Den 23 september undertecknades avtal om att upplösa unionen. När sedan riksdagens två kamrar godkände avtalet meddelade Oscar II att han avsåg sig Norges tron. Därmed var Norge självständigt, till stor del tack vare den svenska arbetarrörelsens motstånd mot alla försök att ännu en gång underkua Norge.

Den svenska arbetarrörelsens inställning och praktiska handlande under unionskrisen blev ett föredöme för den internationella arbetarrörelsen. Den ryske revolutionsledaren Lenin polemiserade på 1910-talet mot Rosa Luxemburgs principiella motstånd mot Polens avskiljande från Ryssland och lyfte fram den norsk-svenska unionsupplösningen som ett föredöme. Lenin skrev ”att detta exempel de facto visar de medvetna arbetarnas plikt att systematiskt propagera och vidta förberedelser för att eventuella

sammanstötningar på grund av en nations avskiljande endast skall avgöras så som de avgjordes 1905 mellan Norge och Sverige och inte ’på ryskt vis’.”

Lenin menade också att det ”nära förbundet mellan de norska och de svenska arbetarna, deras fullständiga kamratliga klassolidaritet vann på att de svenska arbetarna erkände norrmännens rätt till avskiljande”. De norska arbetarna blev övertygade om att ”de svenska arbetarna inte hade smittats av den svenska nationalismen, att broderskapet med de norska proletärerna stod högre för dem än den svenska bourgeoisins och aristokratins privilegier”.

Det är en utmärkt bok som Kalle Holmqvist skrivit. Den lyfter fram och belyser ett av de finaste kapitlen i den svenska arbetarrörelsens historia. Den är också lätt att följa med i även för den som saknar förkunskaper om arbetarrörelsens historia. Holmqvist är generös med förklaringar av olika företeelser som inte kan antas vara allmänt bekanta. Dessutom återges ett antal centrala dokument i en bilaga. <<

Uppmuntran

Nej, låt dig ej förhårdna
i denna hårda tid.
Dom alltför hårda brister,
dom alltför styva mister
sin vassa udd därvid.

Nej, låt dig ej förbittras
i denna bittra tid,
för grämelsen den bygger
ett galler runt omkring dig,
och makten klarar sig.

Nej, låt dig ej förskräckas
i denna skräckens tid.
Dom hoppas ju på detta,
att innan kampen börjat,
vi gett oss utan strid.

Nej, låt dig ej förbrukas,
men bruka väl din tid.
Nej, låt dig aldrig kuvas,
du stöder oss, vi stöder dig,
vi ger varandra liv.

Vi låter oss ej tystas
i denna tysta tid,
en dag ska marken grönska,
då står vi alla starka,
då är den här vår tid.

Tysk text och musik: *Wolf
Biermann* ("**Ermutigung**"), 1968

Svensk tolkning: *Per Olov Enquist
och Caj Lundgren*, 1972.

Wolf Biermann, är en tysk vissångare och författare. Biermann, född 1936 i Hamburg, flyttade 1953 till Östtyskland och offentliggjorde från 1960 sånger och dikter. 1965 fick han ett totalt publicerings- och uppträdandeförbud i Östtyskland. 1976 blev han fråntagen sitt östtyska medborgarskap under en turné i Västtyskland vilket orsakade stora protester.

